5. Barnaleikir fyrrum og nú.
Upphaf að ritgjörð.

---

a) 4 blöð qto.
b) 2 blöð qto.

Barnaskemmtanir fyrrum og nú.

Leikföng vorn margskonar, öll heimagerd en engin fengin erlenlis frá, nema vitanlega mislit glerbrot, blá, gyllt á röndum, rand og græn, sum med ýmsum myndum; vorn þau af diskum, bollaþörum, spilkomum, könnum og annari glervörn, er brothad hefdi og eigi var lengur hægt ad spengja saman med látúns-víri eda samna med þrædi, en þad var gert svo lengi sem munt var, jafnvel þótt ílátid hefdi í fyrstu eigi kostad meira en 25 eda 30 aura. Hvort sem ílátid var spengt saman eda sammad, vorn glerborar notadir til þess ad bora götin á glerbrotin og sídan vorn þau spengd eda sammad. Dugdi vidgerd þessi oft árum saman, svo ad eigi þurfti ad kaupa nýtt ílát af sama tei, medan þetta entist.

— a —

Eyrarbakka-ýsan var stór; hún vóg allt ad 15 pundum, óslægd, upp úr sjónum og var hún mikid notud til matar („sodning") og þótti mata-bezt, enda neyttu menn þorskalifrar med henni og sjaldan annarar feiti.

Börn sóttu mjög eftir þór ad ná í stærstu ýsaklumblurnar (Baulur) til þess ad snúda úr þeim - sodnum - eftirlíkingar allskonar fugla; einkum ædar fugla, med unga svo marga á balsinn, sem hægt var ad korna þar fyrir, oftast tveim, þrem eda fjórum, alla leid aftan frá stéli fram á höfud. Til þess, ad eiga varpland handa allri þessari fuglamergd, var fleki úr timbri, oftast þunnri kassafjöl, slegium saman og á

hann negldur lótorfu-snepill og hreidrin myndud, med gangstígum (hugsudum) ámilli fyrir menn og fugla til ad fara um, svo eigi væri trodid ofan í eggin, en þau vorn offast matbannir (ósodnar), stórt fræ af hundasúrum eda hvannarótum. Flekar þessir tákundu ávalt eyjar eda tanga frá landi út í vötn og vorn hrædur margar settar hér og þar um „varplandid" allt og girdingar yfir þvera tanga, svo ad „varpid" yrdi eigi fyrir ónædi af vargfugli, mörmum eda fénadi, en væri um eyjar ad ræda eda hólma, vorn flekarnir stjóradir nidur med sudri og steini vid út í einhverri dalinni kringum bæinn, svo ad eigi væri hægt ad kornast þangad, nema á „varpbátunum" og var sjálfsagt ad eiga einn eda tvo báta af þvi tæi til þessa, enda var ávalt nóg af þeim, en ad snúdi þeirra verdur ad vikid síðar.

— a —

Þá vorn Kalprjónar úr stórum þorsthtálknum festir saman eda hafdir lausir, er tákna áttu ýmiskonar dýr, svo sem hreindýr, giraffa og elgsdýr o.fl. svo ad stórar hjardir urdu af, er allar vorn hafdar inn á afgirtri lód eda svædi, annadhvort á túnum eda utantúns, einkum þó á stådlinum og þar, sem færi kórarnar vorn, þvi þar vard ad hafa allan annan fénad, einnig afgirtan fyrir sérhverja tegund dýranna, svo sem hesta, kýr, kálfa og sandfénad, er öll vorn „búin til" úr leggjum stórgripa, hrossa- og kýrleggjum, enda mest (sandfénadurinn) úr sandaleggjum, vålum og gleyppubeinum. Hrossa- og kýrhausar táknudu ljón, tígrisdýr og hvítabirni, er åll vorn umgirt sérstaklega, svo ad eigi yrdi þau til skada.

— a —

Hornsílin vorn veidd upp úr hvada forarpolli sem til nádist,

látin í adra hreinni polla, er útrás höfdu um smá læki eda sprenur. Þetta voru fiskarnir, þorskar, ýsur, karfar og keilur, sem ávalt mátti grípa til og veida ef á þurfti ad halda, en sjaldan voru síli þessi drepin, heldur látin í forarpollinn sinn gamla og veidd sídar, en önnur nýj veidd til þess ad hafa til veidanna, koll af kolli.

— " —

Pétursskip og Ígulker voru fengin úr ranamoski því, er rekid hafdi í einhverju stórflódinn og safnazt saman í tjörnunum, og voru þau ýmist notud (Pétursskipin), sem helgidómar þeir, er sögdu fyrir ýmsa óordno hluti eda til lækninga, en ígulkerin sem skartgripir, er látnir voru standa á altari kirkjunnar, med einn kerti í, hvert þeirra, eda í stofu heimilisins, hennir til prýdio. Sú trú var á – medal eldri manna einnig – med Pétursskip, ad ef þad fiundist á hvítasunnudag, vdri þad hid eina, sem læknadi meidsli manna og sár, ef þad vdri lagt á hinn veika lim, og notudu börn sér þad oft, ef þau skeindust í hönd eda fæti, enda fékkt batinn þá vonum brádar!

— " —

Kudungar og skeljar voru ávalt dýrgripir hinir mestu: Kudungarnir voru sjálfkjörnir hrútar, med snúnum hornum, og skeljarnar eigi sídur ómetanlegar kýr, allar skjöldóttar og kálfarnir, (minni skeljarnar) alveg eins og kálfar áttu ad vera: randir, blesóttir, svart hugspóttir eda þá hvítir, med randum eda svörtum blettum á herdakambinum, spjaldhryggnum eda á sídunum. Um notagedi dýra þessara og miklu kosti efadist enginn.

— " —

Randavidarbörkur, er nefndur var flotholt var eitt hid

bezta efni í leikföng barna, sem fengizt gat: Úr því mátti flest, gott vinna, en einkum þó, ad snúda úr því hin mörgu skip og báta, sem ávalt voru mikil not fyrir. Flotholt id fannst m. a. í ranamoskú því, er ég gat um ádur. Þad var rautt í gegn, med ýmsri gerd, flaskad vel og flant vel á vatni, — því var þad flotholt nefnt —.

Þad var hægt ad tálga og snyrtla til á alla vegu, hola þad innan, búa til á þad kili og stefni, byrda þad, eins og byrdingur vdri, þótt ad eins vdri þad eintrjáningur, en möstur voru, árar og rár úr greinspítum, og til þeirra þurfti því sérstaka snúdi. Segl og skipsreidi var ýmist sudri, margsnúid lodband eda hörtvinni; stýri var úr fuglsfjöderum, álfta- eda gæsa, og hét hún „straumfjöder" eda stýrisfjöl; allir adrir hlutir til báta- eda skipa snúdinnar, svo sem þóftur, rangir, bita og keipa, svo og austurs-trog, hlumna, vadbergjur og veidi-áhöld, vard ad snúda úr beinum, tré eda járni og geta þess vel, ad dragbítur vdri eigi í, eda undir kili, því þá vard báturinn eda skipid eigi sett úr naust eda í, svo ad vel færi.

Úr flotholti voru og snúdadir hundar og kettir, litadir ati, masalit eda sortu. Fáar adrar skepnur voru fegur skreyttar né fegurri vexti eda líkari dýrum þeim er snúdis grisir þessir voru gjöndir eftir, en þessir hundar og kettir og engin dýr börnum jafnkær og þau, enda var sjálfsagt, ad eiga fleiri en einn hund í hverjumbæ, og tvo ketti mátti notazt vid, en eigi færi.

Þá var sjávarströndin sjálf mikilsvert og gagnlegt leikvind: Þar voru máske hnéháir steinar, sem nota mátti bædi til þess ad setjast á og hnúla sig í annríkinu og vid ofþreytunni, en steina þessa og stallmyndudu klappir táknudu, bæi, hús og hallir, kirkjur og kaupshallir; mátti nota þetta

Barnaleikföng fyrrum og nú

Barnadagblad Sunnargjafarinnar flytur ad þessu sinni m. a. á gæta grein
eftir Lidvig Endmundsson skólastjóra. Fyrirsögn greinarinnar er: „Burt med vél-
rænu leikföngin". Bendir skólastjórinn sídan á ýmiskonar leikföng, er börn léku
sér ad ádur fyrrum og skemmtu sér vid ad búa til, „sem bezt og fegurst, lita þau og
gljáfægja ... sem sér hvert barn var stolt af." Greinin er, eins og ádur segir, ágæt og
fredandi, en hún nær adallega til barna þeirra, er ólustr uppi sveitum landsins og
fjalla þér um leggi, kjálka og horn, sem börnin notudu sem snúdisgripi sína og
sídan sem leikföng, en ekki um leikföng þau, er börn vid sjóvarsíduna snúdudu sér
á sama tilgangi og má gera ráð fyrir, ad höf. greinarinnar hafi ekki þekkt þau, en
þau vorn m. a. þessi:

Börnin notudu ádur fyrrum sodnar ýsuklumbur, og snúdudu úr þeim ýmsu bluti,
svo sem fugla, med 1 eda 2 ungum á bakinu; enn fremur hundaketti, kýr og hesta, enda
var ýsuklumban á gætt efni til snúda, meyr og mjúk. Þá höfdu börnin og baulu-
prjóna eda nálbein úr tálkunn, er tákna skyldi hreindýr, hirti og rádýr. Úr
flothalti snúdu þau sér skip og bjuggu þau út med rá og reida, seglum og stýri, árum
og ambörum. Pétursskip vorn einskipin þeirra og ígulkerin einkar nytsöm
á höld til útgerdarinnar. Kadlarallu og kedjur mátti búa til úr búk-
hári, er ofid var ödrum þredi og þrinnud saman vid fjöllitt faxhár og taglhár,
ennir-toppa og tágar. Bejarhús, fjós, búr og elahús byggdu börnin á sörnu lund,
sem höf. lýsir þeim, en ádur vorn þau (og sennilega sum þeirra sídar) svo stór, ad börnin
gengu upprétt um þau vedi út og inn; vorn hús þessi oft med rúmbálkum, hellulögdu gólfi
og gluggum þar sem þeirra þurfti vid. Þarna höfdu börnin gestabod inni, hellu þar
veizlur, er fisdrykkjur eftir látna vini sína, hundum sinn eda köttinn, sem þau

heidrudu med hátídlegri redu „prestsins" síns, skrýddan hempu sinni, svörta og skósídu pilsi einhvernar vinnukonunnar, med skjannahvítum klúti, sem hindi gamli lánaði sjeinn til sess, ad nota sem „prestakraga". „Sálmar" vorn sungnir úr Amúratis- eda Andrarímum og „rodan" flutt úr „Mannamuninum" eda Gerhardi hugvekjum. Vitanlega var og „nágresinn" brennt vid ~~fret~~ útfarir sessar sem adrar; skóflubläd trö mátti nota og vorn notud sem klukkur, enda vorn allir sessir „sidir" snidnir eftir stór sem börnin höfdu sé S hinafullordnu idka sá og nota vid útfarir vina sinna. Veiglusalurinn var aft klaeddur salons-ofnum ábreidum eda brekánum á útveggjum öllum; langseftir midju gólfi var barkrókum, kössum eda kláfum radad og á sjeim hvíldi oftast einhver hesthúshurdin med lambhúshurdinn innst, sem hábord, en „presturinn" sat ind og hinir nánustu (eldi ottingjar, heldur) vinir hins látna, en sad var heimilisfólk sad, sem bodid var til og smalinn sjálfsagdastur, enda sat hann ind hlid „prestsins".

Búrkona og frammistödu madur, forsöngvari og kjallaramadur (adeins á ordi kvedna, stór engin vín vorn sar til né á bodstólum) vorn öll valin medal hinna heldri manna og sá helzt, ef töll vorn á stór, ad láta einhvern vera kreppstjóra og bezt sátti ad kona hans vari og fírsetukona. Var sad sjaldan mikill vandi „ad búa sautil!"

Veizlukosturinn var oftast sessi: Ótakmörkud mjálk í svo mörgum östum, sem hafa sunfti, diskar nogir og einn handa hverjum veiglugesti, hnífur (sjálfskeidingur, stundum alveg nýr úr búdinni, Bakka búdinni, en kostad hafdi Isaura), sov og hörnspónn, vel fogdur og flekkóttur ad liti, sem á var grafid: „Blessadur sé maturinn" eda stór mul. en nest mjálkinni (ad godum og vöxtum) vorn svo rifnir storsthausar og hákarls-bradingur til vidbits; flatkökur og pottbrand, hvorttveggja heima bakad, var erinn